

Dobří učitelé

Výtah z článku *Dobří učitelé*, časopis *GEO*, německé vydání 02/2011, s poznámkami k poměrům v Česku

„Stavros Louca poprvé stoupá po schodech Johanessovy Školy ve švédském Malmö, v pravé ruce žmoulá kapesník. Zdržel se v dopravní zácpě, první den nejtěžšího úkolu v životě, to se nemělo stát. Když vstupuje do třídy 9 a, nutí se Louca k úsměvu: ‚Typický Řek, myslíte si asi, vždycky přijde pozdě‘, řekne dvaceti žákům, kteří nemají ani tušení, co se s nimi bude příští měsíce dít. ‚Ale věřte mi: Čekám od sebe něco lepšího než to, že jsem nepřišel včas. A čekám také něco lepšího od vás. Jsem totiž velmi, velmi milý – ale také toho velmi, velmi hodně chci.‘ “

Zadání projektu znělo: třída 9.A, podle celostátního srovnání jedna z nejhorších tříd ve Švédsku, se má stát během pěti měsíců jednou ze tří nejlepších. Jediným opatřením k dosažení tohoto cíle je, že všech osm učitelů se vymění za osm „superučitelů“ – tedy pedagogů z nadprůměrných škol. Učitelé za tu práci nedostanou žádnou zvláštní odměnu, naopak, jejich pracovní podmínky se odpovídajícím způsobem zhorší. Navíc celé dění sleduje televizní tým, úspěch nebo prohru. Něco jako „Gangsta's Paradise“. Projekt, který proběhl ve Švédsku, svým popisem připomíná film *Nebezpečné myšlenky*. V tomhle filmu hraje hlavní roli Stavros Louca, sedmapadesátiletý učitel matematiky, původem z Kypru.

Experiment si dal za úkol dokázat:

1. že nejsou všichni učitelé stejní, i když například německý (*stejně jako český*) školský systém se tváří, že tomu tak je
- 2., že rozpočet, počet dětí ve třídě, vybavenost či forma školy nejsou zdaleka tak důležité jako to, JACÍ LIDÉ ve škole vyučují.

(Poznámka k poměrům v České republice: Na rozdíl například od německých učitelů, kteří jsou jedněmi z nejlépe placených v Evropě, se český učitel při nástupu pohybuje 25 procent pod průměrem, což tomuto náročnému povolání vůbec nepřidává na přitažlivosti.)

Co dělá Stavros Louca, že je tak dobrý? Snaží se udržovat kontakt se svými žáky, snaží se s každým promluvit nebo mu jen podat ruku, dotknout se ho na rameni, ve třídě panují jasná pravidla, která zároveň umožňují svobodný pohyb, pokud si žáci chtějí navzájem pomoci atd. Učitel tu nikdy neříká „nikdy“ a na nesprávnou odpověď nereaguje odmítavě, nýbrž ji promění novou výzvou. Nezesměšňuje své žáky, to je v prostředí se značným imigrantským pozadím velmi důležité, a vyznačuje z něj respekt vůči každému z nich. Sám je přesvědčen, že v KAŽDÉM z nich třímá potenciál, který se dá přeměnit ve výkon.

Je možné takové „superučitele“ vychovávat standardně a ne jen jako pár jedinečných originálů?

Učitel musí být všeumělec

Profesor Jürgen Baumert, ředitel berlínského Institutu Maxe Plancka pro výzkum vzdělávání vyvrací myšlenku, že dobrým učitelem může být jen někdo, kdo má výjimečný talent od přírody a je pouze

třeba nalít do něj odborné znalosti. Se svým pracovním týmem vytvořil model, který obsahuje čtyři skupiny základních kompetencí, za nimiž se z druhé strany skrývají jednotlivé schopnosti.

Učitel v první řadě potřebuje *kvalitní odborné vědomosti doplněné didaktikou*. To zní samozřejmě, naráží to však na časté debaty, zda je opravdu potřeba, aby učitel na základní škole měl tak dokonalou odbornou výbavu. Podle Baumerta je to však bezpodmínečně nutné, jinak učitelé nechápou, proč žáci v určitých věcech chybují, a nejsou s to se didakticky přizpůsobit.

Tato práce vyžaduje celého člověka, proto si s ní dlouhodobě poradí jen někteří, nejlépe ti, kteří mají *vytříbenou seberegulaci*, tedy schopnost nepodléhat stresu. I to se dá naučit, ale součástí vzdělávání učitelů to většinou není.

Dobrý učitel *má rád předměty, které učí*, ale nejen to, umí také své nadšení přenášet na ostatní.

K tomu je třeba mít *ujasněný žebříček hodnot*, neplést si svou roli a nechovat se jako kámoš, nýbrž rozvinout harmonický profesní étos.

Učitel musí být všeumělec a „multitasker“, všichni učitelé by měli takoví být. To odlišuje učitelskou profesi od jiných. Nemají žádný úkryt, jako ti, co svoji práci dělají v kanceláři nebo si mohou najít působiště, které lépe odpovídá jejich, třeba introvertní povaze. Proto mnozí končí svou kariéru se syndromem vyhoření (v Německu ještě nedávno odcházelo 75 procent učitelů předčasně do penze). Existují různé studie o slabých učitelích, ale o hvězdách, jako je Stavros Louca, o tom, co dělají lépe než ti ostatní, se podle tohoto článku vlastně moc neví.

Jak vybírat dobré učitele

Studie společnosti McKinsey se ve světovém kontextu i ve studii věnované České republice opakovaně vyjadřuje k tomu, že jednou z nejlepších cest, jak zásobovat školy dobrými učiteli, je brát na pedagogické školy vhodné studenty, tedy dobré a talentované. V tomto ohledu je však situace v ČR neradostná, jak potvrzují např. data společnosti Scio.

Ve Finsku, kde také nejsou platy učitelů příliš vysoké, mají však učitelé podporu ve škole (od psychologů, zdravotníků, sociálních pracovníků atd.) i mimo školu (jejich sociální status je velmi vysoký). Vzdělávání finských učitelů se moc neliší od ostatních zemí, rozdíl je pouze v tom, že ke studiu v tomto oboru se po přísných zkouškách přijme jen zhruba deset procent zájemců. K tomu se připojuje skutečnost, že před studiem na jakékoliv vysoké škole zde probíhá značná selekce. Ve Finsku studují především děti z akademického rodinného prostředí, i když do této chvíle se systém choval velmi rovnoprávně, děti z rodin, kde není tradice vzdělanosti, jsou na tomto stupni vzdělávání značně znevýhodněny

V Německu některé univerzity také sdílejí názor, že studenty je třeba pečlivěji vybírat. Ze zákona tu však není podobný způsob výběru možný, protože univerzity jsou povinné brát všechny zájemce s odpovídajícími známkami na maturitním vysvědčení. Polovina jich sice během studia přeruší, nezůstávají však nutně lepší, spíše ti, co nemají jinou alternativu.

Zpětná vazba a autonomní školy

Švýcarský vědec Jürgen Oelkers zjistil, že například v Německu existuje 100 různých cest, jak vzdělávat učitele, každá jiná a hlavně nejsou vůbec koordinované. Univerzita učí své studenty především obory, které mají vyučovat, od refendariátu (*zpravidla dvouletá praxe se zpětnou vazbou, jakési zkušební období před tím, než bude novému učiteli udělen status státního zaměstnance*) se očekává, že zde získají jakési pedagogické kompetence. Pokud se během refendariátu zjistí nějaké nedostatky, může si z nich univerzita vzít poučení pro další studenty anebo je také může ignorovat. Zpětná vazba z praxe není vůbec. Vzniká pak otázka: kdo je v tomto systému zodpovědný za to, aby se budoucím učitelům dostalo kvalitního vzdělání? Nikdo. Každý může předhazovat neúspěchy jiným, aniž by se zabýval vlastními. Podle Oelkerse je: „... taková kultura zpětné vazby učitelskému vzdělávání velmi vzdálená.“

Jak dobře škola pracuje, závisí na tom, kdo ji vede a kdo v ní pracuje. Ale dobrá práce se děje pouze z vlastní vůle. Schopní ředitelé a angažovaní učitelé mají možnost vyučovací proces systematicky zlepšovat a někteří z nich to také dělají. Ale nikdo je nenutí. Kdyby pracovali podprůměrně, také by se nic nestalo. Ludger Wössmann, ekonom na mnichovském Ifo-Institutu s týmem kolegů porovnávali rozdílné školské systémy. Zkoumali, za jakých podmínek podávají učitelé a žáci vysoké výkony (http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoHome/f-about/f3aboutifo/50ifostaff/ifocv_woessmann_I). Zjistili je možné použít tři základní principy učení: autonomii, zpětnou vazbu a soutěž.

Obecně jsou úspěšnější školy, které mají *autonomii* v jednání, ve výběru učitelů a samy disponují svým rozpočtem (v různých formách např. Holandsko, Kanada, Švédsko, Finsko...). Samostatnost funguje jen s dobrou *zpětnou vazbou*. K tomu jsou nutné porovnávací testy, informativní pro rodiče a žáky a veřejně přístupné. (Např. ve Švédsku běžná praxe, sami Švédové si za touto tradicí stojí: „Bez zpětné vazby bychom vůbec nevěděli, jak na tom jsme a v čem jsme dobří“, říká jedna ředitelka školy.) *Soutěž* je podnět ke zlepšení. Postavit se hodnocení rodičů a žáků, kteří by mohli dát přednost jiné škole.

Školní systém nemůže být lepší než jeho učitelé

Jak dopadl švédský film se Stavrosem Loucou v hlavní roli? Bylo třeba překonávat různé krize. Jednou z nejvážnějších byl protest rodičů, kteří měli pocit, že jejich děti jsou přetěžovány. Pak ale přišla první zdárně vyřešená rovnice, první zkouška rockového muzikálu, první úspěch při klauzurách. Třída 9.A se opravdu probojovala na třetí místo ve Švédsku a v matematice pod vedením Stavrose Loucy vůbec s odstupem na první příčku. Téměř všechny děti mohly dál pokračovat na vyšším stupni dalšího vzdělávání. Vysílání z 9.A mělo velkou sledovanost a podstatným způsobem zasáhlo do debaty o vzdělávání. Experiment podle nich ukázal, že učitelé mohou u každého dítěte vyrovnat deficity rodinného prostředí, jen musí být dost dobří.

Ekonomové vzdělání Hendrik Jürgens a Kerstin Schneider rovněž ve svém výzkumu zjistili, že: „pokud má dítě z finančně slabého prostředí pět let velmi dobrého učitele, pak se jeho vzdělávací šance vyrovná šanci dítěte z ekonomicky silné rodiny, které má průměrného učitele.“

Poradenská společnost Mc Kinsey po mezinárodním šetření téma shrnuje a potvrzuje, že: „Školní systém nemůže být lepší než jeho učitelé.“

Vybrala a přeložila **Kateřina Lepičová**

Zdroje:

GEO 02/2011, Str. 24 – 48, autor: Kucklik Christoph

Klesající výsledky českého základního a středního školství: fakta a řešení, *zpráva společnosti McKinsey, 2010*

<http://www.scio.cz/vyzkum/dobri-ucitele.asp>